Editörler:
Cem CAN • Abdurrahman KİLİMCİ

Sosyal ve Beşeri Bilimlere Küresel Yaklaşımlar

DETAY

Editörler:

Cem CAN ♦ Abdurrahman KİLİMCİ

Sosyal ve Beşeri Bilimlere Küresel Yaklaşımlar

DETAY YAYINCILIK

Ankara, 2016

DETAY YAYINLARI : 770

1. Baskı : Kasım 2016
ISBN : 978-605-9440-20-2
Yayıncı Sertifika No : 13188
Matbaa Sertifika No : 26649

© Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti.

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır. Aksine davranış, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince, 5 yıla kadar hapis ve adli para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

Dizgi : Detay Yayıncılık
Kapak Tasarım : Detay Yayıncılık
Baskı ve Cilt : Bizim Büro Matbaacılık ve Basımevi
1. Sanayi Caddesi Sedef Sokak No: 6/1 İskitler-Ankara

DETAY YAYINCILIK

GENEL DAĞITIM ve İSTEME ADRESİ
DETAY ANATOLIA AKADEMİK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.
Adakale Sokak No: 14/1-5 Kızılay/ANKARA
Tel : (0.312) 434 09 49 • Faks: (0.312) 434 31 42
Web: www.detayyayin.com.tr • e-posta: detayyay@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ARKEOLOJİ

MAGARSUS ANTİK KENTİ 1
Fatih ERHAN

MAGARSUS TİYATRO KAZISI 20
Fatih ERHAN

KENTSEL ARKEOLOJİ ÖRNEĞİ: TEPEBAĞ HÖYÜK 26
Fatma ŞAHİN

COĞRAFYA

GÖLCÜK DAĞI BLOĞU ÜZERİNDE GELİŞEN PALEO DÜDENLERİN İÇ ANADOLU KARST SİSTEMİNDE OYNADIKLARI ANAHTAR ROL 40
Kadir TUNCER

COĞRAFİ KONUMLARININ TÜRKİYE LİMANLARININ POTANSİYELLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: STRATEJİ VE GELECEK 57
Yasemin NEMLİOĞLU KOCA

TÜRKİYE'DE GELENEKSEL İLÇE PANAYIRI ZİYARETÇİLERİNİN PANAYIRLARA İLİŞKİN TUTUMLARI VE MEMNUNİYET DÜZEYLERİ 72
Vedat ÇALIŞKAN, Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN, Faize SARIŞ, Berrin GÜLTAY

DİL

SIRADIŞI EŞDİZİMLİLİK: GÖZ SÖZCÜĞÜ ÜZERİNE DERLEM TEMELLİ BİR İNCELEME 83
Gülşah BULUT

EDEBİYAT

ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN 'KONSTANTİNİYYE OTELİ' ROMANINDA YAPI VE İZLEK 96
Aslıhan AYTAÇ

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN SODOM VE GOMORE ROMANINDA OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN TEMSİLİ 116
Ayşe ÇAMKARA ERGINER

KUTADGU BİLİG'DEKİ BENZER BEYİTLERE BİR BAKIŞ 133
Ayşehan Deniz Abik

DİLAN ROMANI: TÖRE KISKACINDA YAŞAM, ÇARESİZLERİN YAZGISI ÖLÜM . 141
Bedri AYDOĞAN

NAZIM HİKMET VE HEİNRİCH HEİNE'DE VATAN İMGESİ 150
Gülşah KIRAN

BİR MATERYALİZM VE POZİTİVİZM ELEŞTİRİSİ OLARAK BEN NEYİM? 161
Nesibe YAZGAN USLU, Ece YAZGAN

GELENEKSEL TÜRK ŞİİRİNDE ADALET VURGUSU 177
Öztürk EMİROĞLU

SOREN KIERKEGAARD'IN UMUTSUZLUK KAVRAMI AÇISINDAN TEVFİK FİKRET'İN İNANMAK İHTİYACI ADLI ŞİİRİNİ OKUMA DENEMESİ 188
Zeynep TEK

EĞİTİM

TÜRKİYE'DE BURSLU OLARAK OKUYAN İRANLI ÖĞRENCİLER (1934-1950) 202
Barış METİN

YÜKSEKÖĞRETİMDEKİ DİL VE KÜLTÜR DERSLERİNİN GÜNCEL SORUNLAR KARŞISINDA YERİ VE ÖNEMİ 228
Berrin SARITUNÇ, Metanet MEMMEDOVA, Sevinç QASİMOVA, Mehmet ŞANVER

KONSERVATUVARLARDA LİSANSEĞİTİMİ GÖREN ŞAN ÖĞRENCİLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARINŞAN EĞİTİMİ ODAKLI İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ 235
Kadir KARKIN, Alper ŞAKALAR, Günsu YILMA

ULUSLARARASI BAKALORYA ORTAOKULLARINDA DİN KÜLTÜRÜVE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERİ KAZANMA YOLLARI 249
Mehmet ŞANVER, Özgür ERAKKUŞ

DEĞERLER BUNALIMINI AŞMADA KÜRESEL DİL OLARAK TÜRK NEFES VE DEYİŞLERİ 257
Mehmet Kamil COŞKUN

GAGAVUZ TÜRKLERİNDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM 269
Sebahat ARMAĞAN

METİNLERDE DİNLEME VE İZLEME ALGISI 282
Necmi AYTAN, Süleyman ÜNLÜ

YAZMA BECERİSİNİN SINIF ORTAMINDA UYGULANMASI 298
Necmi AYTAN, Ramazan KILIÇARSLAN, Süleyman ÜNLÜ

ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLARDA MONTESSORİ UYGULAMALARI (TÜRKİYE ÖRNEĞİ) 317
Nezihe ŞENTÜRK, Günsu YILMA

5-11 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN ZİHİN TEORİSİ YETENEKLERİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ 326
Tuğba KONTAŞ, Lale CERRAH ÖZSEVGEÇ

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE YARATICILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ 342
Yasemin BULUT, Özlem ALKAN ERSOY

TÜRKİYE'DE DENİZCİLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 366
Yasemin NEMLİOĞLU KOCA

İLETİŞİM

"ÖTEKİ" İLE "BİZ" İLİŞKİSİNDE YENİ MEDYA 384
Ayla TORUN

TÜKETİMİN DEĞERLER ÜZERİNDEN MEŞRULAŞTIRILMASI: TELEVİZYON DİZİLERİ ARACILIĞIYLA İNŞA EDİLEN YOKSUNLUK ALGISI ÜZERİNE BİR İNCELEME 404
Aynur KÖSE

DÜNYA KADINLAR GÜNÜ VE KADIN DERGİLERİNİN PROFİLİ 424
Emine DEMİRAY

LİBERALİZM TARTIŞMALARINDA BELİRLEYİCİ BİR KAVRAM: İKİNCİ CUMHURİYET 446
Evren DOĞAN

ENZENSBERGER'İN PENCERESİNDEN SOSYAL MEDYAYA BAKIŞ 465
Mine DEMIRTAŞ, Oktay DEMIRTAŞ

SİYASET VE DEĞER İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: 7 HAZİRAN 2015 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİNİN DEĞERLER AÇISINDAN ANALİZİ 477
Mustafa YILMAZ

KADIN DERGİLERİNDE YAYINLANAN REKLAMLAR VE KADINLARA YÖNELİK MESAJLARI 495
Serpil DÜNDAR

TİCARİLEŞEN MEDYA METİNLERİNDE EGEMEN İDEOLOJİNİN YENİDEN ÜRETİMİ: 28 EKİM 2014 KARAMAN/ERMENEK MADEN OCAĞI'NDA MEYDANA GELEN PATLAMAYA İLİŞKİN FOX TV VE ATV ANA HABER BÜLTENLERİNİN ANALİZİ 518
Şefika YURDAKUL, Dileknur CEYLAN

İKTİSAT

TÜRKİYE'NİN ORTADOĞU'DA "BÖLGESEL GÜÇ" VE "BÖLGESEL LİDERLİK" İKİLEMİ: KİMLİK Mİ? ÇIKAR MI? REALİST/NEO-REALİST VE KONSTRÜKTİVİST KARŞILAŞTIRMA 541
Abdullah TORUN

MARKANIN MENKUL KIYMETLEŞTİRİLMESİ
İlkut Elif KANDİL GÖKER, İsrafil ZOR 561

ÜNİVERSİTEÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK ÖZELLİKLERİNİNBELİRLENMESİ: GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (İİBF) ÖRNEĞİ 574
Yılmaz SEÇGİN

TÜRKİYE'DE ÖZEL GÜVENLİK VE KORUMA PROGRAMININ GELİŞİMİ, DEĞİŞİMİ, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 588
Bayram KARAKURT

İŞLETME

KÜRESELLEŞME ÇERÇEVESİNDE REKABETTE ÜSTÜNLÜK SAĞLAMAK İÇİN İŞLETMELERDE BİLGİ YÖNETİMİ VE UYGULAMALARI 603
Erkan PERKTAŞ

MODERN LİDERLİK YAKLAŞIMLARI VE ÇALIŞAN MOTİVASYONU İLİŞKİSİ: BİR İLAÇ FİRMASI ÖRNEĞİ 615
Gamze ÜNALDI, Pervin BİLİR, Levent SANGÜN

TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LER AÇISINDAN HİZMET İŞLETMELERİNDE HASILATIN VE HİZMET ÜRETİM MALİYETLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ .. 626
Merih TETİK, Fatma KURCAN, Nilüfer TETİK

MÜŞTERİYE VE PAZARA YAKINLIK KAVRAMINDA E-DÖNÜŞÜM 642
Mesut ATASEVER

TMS-18 HASILAT STANDARDININ MEVCUT UYGULAMA İLE KARŞILAŞTIRILMASI VE DENETİMİN ETKİNLİĞİ 652
Tuba Derya BAŞKAN

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA BRICS VE ŞİÖ ÜZERİNDEN ÇOK KUTUPLULUĞUN GÜÇLENİŞİ VE BATI'YLA REKABET: GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLER 670
Zafer AKBAŞ, Şahin ÇAYLI

MİMARLIK

ENERJİ ETKİN PEYZAJ PLANLAMA: DANİMARKA HEDEBYGADE BLOK KENTSEL EKOLOJİK YENİLEME PROJESİ ÖRNEĞİ 688
Gizem CENGİZ GÖKÇE, Aysel USLU

MARKALAŞMA VE PEYZAJ DEĞERLERİ; ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİ ÖRNEĞİ 703
Eylem AKGÜL YALÇIN, Pınar AYRANCI IŞIKHAN

DOĞAL PEYZAJ ENVANTERİNE DAYALI EKOLOJİK BİRİMLERİN BELİRLENMESİ: BARTIN-ARIT ÇAYI HAVZASI ÖRNEĞİ 712
Pınar BOLLUKCU, Sebahat AÇIKSÖZ

KIRSAL PEYZAJIN TEMEL SORUNLARININ HIZLI KIRSAL DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ İLE BELİRLENMESİ: BARTIN-ARIT ÇAYI HAVZASI ÖRNEĞİ 728
Sebahat AÇIKSÖZ, Pınar BOLLUKCU

POLİTİKA

SOVYET SONRASI BAĞIMSIZ DEVLETLERİN GELİŞİMİ: AZERBAYCAN VE ESTONYA ÖRNEĞİ 742
Gülzar ISMAYIL

21. YÜZYIL VİZYONU: KATILIMCI DEMOKRASİ 761
Mahmut BOZAN

SAĞLIK EKONOMİSİ

SAĞLIK HİZMETLERİ VE TOPLUMUN SAĞLIK STATÜSÜ AÇISINDANBEŞİNCİ, ALTINCI VE YEDİNCİ GENİŞLEME DALGALARI İLE AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE OLANVE AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİNE ADAY ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRILMASI: POLONYA-TÜRKİYE ÖRNEĞİ 773
Aykut EKİNCİ, Ali ÜNSAL

SANAT

ROY LICHTENSTEIN'IN SANATINDA İLÜSTRASYON ÖĞELERİNİN KULLANIMI 791
Anıl Ertok ATMACA

TÜRKİYE- POLONYA BANKNOT TASARIMLARININ KÜLTÜREL ÇÖZÜMLEMELERİ 807
Bahar AKBULAK, Nimet ÇELEBİ

SANAT TERAPİSİ'NE GENEL BİR BAKIŞ 823
Eda ÖZ

SANATTA BİREYSEL VE KOLEKTİF BELLEĞE ÖZGÜ GÜNCEL YAKLAŞIMLAR 830
Gülşah BAYRAKTAR

ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDA, ÖZGÜN TEKNİKLERİN KİŞİSEL ÜSLUPLARDA YANSIMALARI 850
Nevin AYDUSLU

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ RESİM BÖLÜMÜN'DE OKUYAN SANAT ÖĞRENCİLERİNİN ATÖLYE HOCALARI İLE VİYANA MÜZELERİNDEKİ İNCELEMELERİNİN KÜLTÜRLER ARASI FARKLILIKLAR ÜZERİNE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ 860
Melek ŞAHİNDOKUYUCU

GÜNÜMÜZ TÜRKİYESİNDE TÜRK HEYKEL SANATÇILARI 872
Önder YAĞMUR

BİRİCİK SANAT NESNESİ İKİLEMİ: MONA LİSA 882
Ü. Ilgaz (ÖZGEN) TOPÇUOĞLU, Tülin CANDEMIR

SOSYOLOJİ

NÖROPOLİTİKA BAĞLAMINDA ÜLKE LİDERLERİNİN ALGILANMASI ÜZERİNE DENEYİMSEL BİR ÇALIŞMA 897
Ali Sırrı YILMAZ, E. Buğra ORHAN, Nurcan YÜCEL, Atilla YÜCEL

SOSYAL BİLİMLERDE DENEYSEL ÇALIŞMA ARACI OLARAK NÖROMARKETİNG VE EEG KULLANIMI 911
Atilla YÜCEL, Ali Sırrı YILMAZ

KAPİTALİST AHLAK EMPERYALİZM VE PROTESTANLIK 934
Ensar ÇETİN

ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN YAŞAM DOYUMLARINA İLİŞKİN SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME 950
Kemal DİL

TOPLUMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIMLARLA ÇALIŞMA HAYATINDA KADIN VE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR 968
Maide GÖK

TÜRK KÜLTÜRÜNDE NAZAR VE NAZARLIKLA İLGİLİ İNANIŞLAR 988
Mevlüt Metin TÜRKTAŞ

TÜRKİYE'DEKİ ENGELLİ BAYAN YAZARLARIN ENGELLİLİK SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ 999
Özgül Sezer

TÜRKİYE'DE GÖÇMEN SORUNUNA ÖRNEK SURİYELİ MÜLTECİLER VE AKÇAKALE ÖRNEĞİ (ŞANLIURFA) 1011
Zeki BOYRAZ, Ali Sırrı YILMAZ

SPOR

SPOR KULÜBÜ ÇALIŞANLARININ ŞİKE İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ 1031
Canan SAYIN TEMUR, Pervin BİLİR, Levent SANGÜN

TURİZM

DUYGUSAL EMEĞİN ÖRGÜTSEL SİNİZM'E ETKİSİ: ANTALYA'DAKİ BEŞ YILDIZLI OTEL İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA 1046
Gonca KILIÇ, Asuman PEKYAMAN, Fatma Doğanay ERGEN, Hatice ŞEN, İbrahim KILIÇ

TARİH

KIRGIZ MATBUATININ GELİŞMESİNDE KAZAN VE UFA'NIN YERİ 1065
Ebubekir GÜNGÖR

1954-1960 TÜRKİYE ÖRNEĞİ BAĞLAMINDA ILIMLI SOL AYDINLARIN DEMOKRASİ ALGISI 1076
Onur ÇELEBİ

1947 TEMMUZU'NDAKİ PARİS KONFERANSLARI'NIN AVRUPA VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ 1090
Perihan ÜNLÜ SOYLU, Murat YÜMLÜ

BİRİCİK SANAT NESNESİ İKİLEMİ: MONA LİSA

Ü. Ilgaz (ÖZGEN) TOPCUOĞLU, Tülin CANDEMIR
Akdeniz Üniversitesi

Özet

Her dönemde sanatçılar, başka sanatçıların çalışmalarından hareketle kendi sanat-tasarım anlayışları doğrultusunda yapıtlar üretmişlerdir. Bir yapıttan ya da tasarımdan hareket etmek bilindiği gibi aynı zamanda bir sanat eğitimi yöntemi olarak da değerlendirilmektedir. Bu bağlamda farklı dönemlerde birçok sanatçının ya da tasarımcının başka sanatçıların, tasarımcıların çalışmalarından esinlendiği bilinmektedir. Örneğin Picasso, farklı sanatçıların yapıtlarından hareketle birçok yapıt üretmiştir. Özellikle Leonardo da Vinci'nin biricik sanat nesnesi Mona Lisa isimli ünlü yapıtı günümüzde birçok sanatçı ve tasarımcı tarafından ele alınan, yapıta gönderme yapılan çok önemli başyapıtlar arasındadır. Mona Lisa'nın en önemli özelliği, yüksek sanat bağlamında günümüzde de birçok sanatçı-tasarımcı tarafından yorumlanan bir başyapıt özelliği taşımasıdır. Ayrıca en önemli özelliklerinden birisi de, yorumlanan diğer sanat yapıtlarından farklı olarak sosyo - kültürel açıdan yüksek sanata ve tüketim toplumuna tepki bağlamında ele alınan yapıtlardan birisi olma özelliğini taşıyan bir başyapıt olmasıdır. Bu durum, sanat tarihinde aynı zamanda sanat-tasarım açısından da bir ikilem yaratmıştır. Duchamp'la başlayan süreçle birlikte Leonardo da Vinci'nin başyapıtı olan Mona Lisa, bir bakıma Mona Lisa imgesine dönüşmüş, müzeden, sokağa ve dijital ortama taşınmıştır. Bu makalenin amacı, bu ikilem bağlamında başyapıttan, imgeye ve göstergeye dönüşen farklı Mona Lisa imgelerini incelemektir. Bu çalışmada Mona Lisa'yı sosyo-kültürel ve ilişkisel nesneye dönüştürüp yorumlayan Marcel Duchamp, Andy Warhol ve Bansky'nin yapıtları incelenmiştir. Sonuç olarak Mona Lisa'dan başlayan süreçle birlikte, kendini tekrar yaratan yeni Mona Lisalar farklı biçimlerde değişime ve dönüşüme uğrayarak karşımıza çıkmaktadır.

Giriş

Bilindiği gibi resim sanatında başka sanatçıların yapıtlarından hareketle yapılan ve bir yapıta gönderme bağlamında yorumlanan birçok sanat yapıtı vardır. Bu açıdan bakıldığında Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa isimli portresi, günümüzde hala adından söz ettirmekte ve yorumlanmaya devam etmektedir. Tüm bunların yanı sıra bu yapıt, biricik sanata tepki bağlamında hazır yapıta dönüşen özelliği nedeniyle de, retinal algıdan ve geleneksel estetik algıdan uzaklaşmış ve ayrı bir sanatsal kimlik kazanmıştır. Bu nedenle de sanat tarihinde biricik sanatın kırıcısı ve dönüşümün temsilcisi olarak adından en çok sözü edilen başyapıttır.

Mona Lisa isimli portre (Resim 1), geleneksel resim dili bağlamında Leonardo da Vinci'nin en önemli resimlerinden birisidir. Rönesans döneminin özgün ve biricik yapıtı olan Mona Lisa, aynı zamanda çağının idealize edilmiş kadın imgesinin de temsilidir. Resmini yaptığı kişinin kim olduğuna ilişkin birçok tartışmalar

olmasına karşın, bu kişi Floransalı Francesca del Giocondo'nun eşidir. 1503 yılında bu resme başlayan Leonardo da Vinci, Vasari'ye göre bu yapıt üzerinde dört yıl çalışmıştı (Turani, 1983, s.354). Neredeyse tüm duyguların bir arada toplandığı söylenen yüz ifadesiyle, sanat tarihinde üzerinde en çok tartışılan ve tartışılmaya devam eden kadın portrelerinden birisidir. Sorgulayıcı ve alaycı diyebileceğimiz bakışıyla, gülmekle, gülmemek arasındaki haliyle ve bunların bir karşıtı diyebileceğimiz beden diliyle çok etkileyicidir. Sanatçı sfumato tekniğiyle bu etkiyi çok iyi yakalamış ve bu teknik sayesinde kesin olmayan kenar çizgileriyle ve renk geçişleriyle formlar arası yumuşak geçişler elde etmiştir. Ayrıca sfumato özelliğiyle, resim bir illüzyon oluşturmaktadır. Leonardo da Vinci, sfumato tekniği (giderek erime) sayesinde kesin olmayan kenar çizgileriyle ve renk geçişleriyle formlar arası yumuşak geçişler elde etmiştir.

Gombrich'e göre (1980, s.228) "Leonardo, sfumato yönteminden bilinçle ve geniş çapta yararlanmıştır. Bir insan yüzü çizmek veya karalamak girişiminde bulunan herkes, şunu bilir ki, bizim ifade ettiğimiz şey, özellikle iki noktada, ağzın köşeleriyle gözlerin köşelerinde gizlidir. Yüzündeki ifade hep elimizden kaçıyormuş gibi geliyor hep".

Ayrıca Mona Lisa isimli bu başyapıtın (Resim 1) arka planında yer alan doğa parçasının, ön planda olan Mona Lisa'nın elleriyle birlikte kompozisyon açısından portreyi tamamlayan önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Kompozisyondaki yatay-dikey ilişkiler açısından da değerlendirildiğinde bu arka plandaki peyzajla birlikte, birbirine bağlanan ellerin tam bir denge unsuru olduğu düşünülmektedir. Söz konusu doğa parçası, herhangi bir yere ait değildir. Erken Rönesans Dönemi'nde görülen optik peyzaj görüntüleri, Olgun Rönesans Dönemi'nde görülmez. Bunun en belirgin örneğini de söz konusu kompozisyonda görüyoruz. "Mona Lisa'da görülen arka fon resmi herhangi bir yerden yapılmış açık hava resmi değildir. Bu çağın sanatı her ne kadar görüneni yansıtıyorsa da, tamamen yaratıcı hayal gücünden çıkarılmış bir görüntü kompozisyonudur" (Turani, 1983, s.354).

Kuşkusuz söz konusu portre, üçgen kompozisyonuyla ve ayrıca oranlarıyla idealize edilmiş ölçülü form anlayışı açısından tipik bir Rönesans resmidir. Mona Lisa'nın ellerinin ön planda olduğu duruş biçimiyle ve yüz ifadesiyle birlikte beden dili de Rönesans resminin mantığına uygun bir şekilde çok ölçülüdür. Mona Lisa'yı toplumsal cinsiyet açısından ele aldığımızda ise, bu resimdeki kadın imgesi duruşuyla ve kıyafetiyle de idealize edilmiş bir kadın imgesidir. Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa'sı, aynı zamanda sosyo - kültürel nesne olarak, toplumsal cinsiyet bağlamında ataerkil bakış açısıyla geleneksel kadın imgesi rolüyle ele alınmıştır denilebilir.

Bu kadın portresi beden diliyle, ellerinin duruş biçimiyle, toplumsal cinsiyet bağlamında geleneksel rolüyle hem gizemli ve hem de sorgulayıcı bakışıyla bizi izlemektedir.

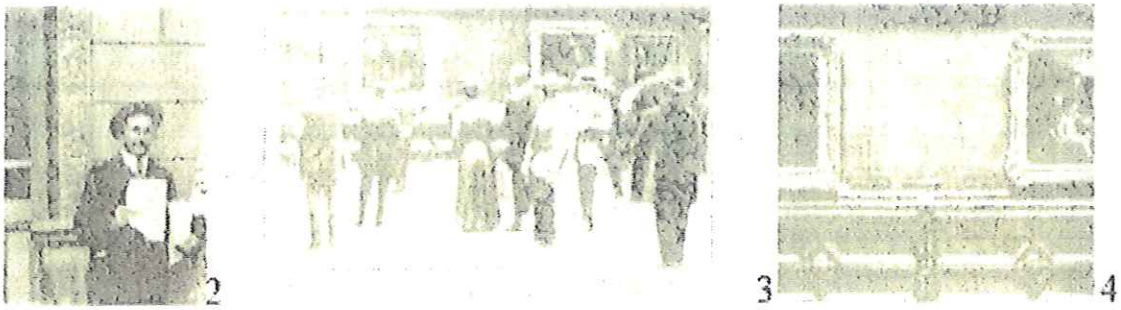
Resim 1: Mona Lisa,Tuval Üzerine Yağlıboya, 77x 53cm, 1503, Louvre Müzesi, Paris – Fransa

Bu biricik sanat yapıtının başka bir özelliği de çalındıktan sonra daha ünlü olmasıdır. Portre, 1911'de Paris'te bulunan Louvre Müzesi'den, müzenin eski bir çalışanı tarafından çalınmış ve çalındıktan iki yıl sonra Floransa'da bulunmuştur. Yapıt müzeye geri geldiğinde ise Mona Lisa'nın ziyaretçi sayısı çok artmış ve artık uluslararası bağlamda tanınan bir başyapıt olarak müzeye dönmüştür. Mona Lisa'nın çalınmasından yola çıkılarak üzerine kitap yazılması da üzerinde yorum yapmaya değer bir durum olduğu düşünülmektedir. Bu çalınma olayı, 20.yüzyılın en büyük sanat hırsızlığı olarak kabul edilmiştir. (Milton, 2015: https: //ocgunkut.wordpress.com). Mona Lisa'nın çalınmasıyla birlikte Mona Lisa'nın (Resim 2) kopyaları Paris'in birçok yerine dağıtılmış ve asılmıştır. Başta gazetelerin birinci sayfası olmak üzere, haber filmleri, kartpostallar, ilan panoları, şehrin tüm duvarları dâhil neredeyse her yer Mona Lisa kopyalarıyla donatılmıştır. Sanatçının kendi deyişiyle aynı zamanda ruh nesnesi olan Mona Lisa, yapıtın çalınmasıyla birlikte artık her yerdeydi (2015: http://ue.anadolu.edu.tr). Böylece müzedeki bir yapıt, müzeden yok olsa da, sokakla ve sokaktaki insanla tanışmıştı.

Leader'a göre (2004, s.12) "İkonsu ünü birdenbire film yıldızlarının ve şarkıcıların şöhretine dönüşmüştü. İnsanlar, (Resim 3-4), bir zamanlar resmin asılı olduğu ama şimdi boş kalan uzama öylece bakmak için Louvre'da toplanıyordu. Anlaşıldı ki bu heyecanlı izleyicilerin çoğu daha önce hiç Louvre'a gelmemiş ya da resmi daha önce hiç görmemişti. Brod'un günlüğüne yazdığı gibi Mona Lisa'nın (Resim 5-6) imgesi her yerdeydi. İmge, bütün kültürel iletişim araçlarıyla kültürü doyurmayı başarmıştı. İnsanlar neden boş bir uzama bakmaya gidiyordu?"

Bir başka deyişle müzede Leonardo da Vinci'nin ünlü başyapıtı Mona Lisa'sı yokken izleyiciler niçin ve neyi görmeye gidiyorlardı? Kendi belleklerindeki Mona Lisa imgesini mi? Burada söz konusu yapıt olmadan sadece yapıtın yerini görmeye giden izleyicinin rolünün önemli olduğu düşünülmektedir. Yapıtın

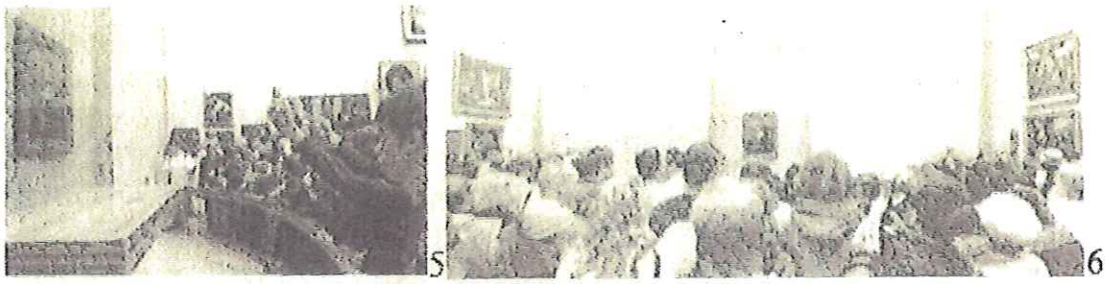
çalınmasından sonra bir bakıma estetik alan yerine, izleyici ön plana geçmiştir denilebilir.

Resim 2; http://www.historytoday.com/richard-cavendish/mona-lisa-stolen-louvre

Resim3; https://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/Mona_Lisa&prev=search

Resim 4; http://www.omicrono.com/2014/12/el-robo-que-hizo-famosa-la-mona-lisa/

Resim5; http://www.bing.com/images/search?q=mona+lisa+louvre

Resim6; (https://ocgunkut.wordpress.com/2012/03/15/dunyanin-en-buyuk-sanat-hirsizligi - mona-lisayi-calan-adam/)

Marcel Duchamp, L.H.O.O.Q

Marcel Duchamp'ın çağdaş sanata etkisi çok önemlidir. "Bir yandan, ona adanan eserlerin sayısı giderek önem kazanmakta, diğer yandan da günümüzde birçok sanatçıya referans olmaktadır." (Cauquelin, 2005, s.73). Dada hareketiyle başlayan estetik algının kırılma sürecinde Duchamp çok etkileyici bir rol oynamıştır. Marcel Duchamp'ı çağdaş sanatta bu derece önemli kılan ve estetik değerlerin kırıcısı olarak birinci sıraya yerleştiren olgunun, retinaya dayalı estetik algıyı altüst etmesidir. Geleneksel sanat anlayışının dışında 20. yüzyılın başlarında Duchamp yaşamımızın bir parçası olan sıradan bir nesne olan hazır yapım nesneyi sanatın bir parçasına dönüştürmüştür. Bu sanatsal yaklaşım başta Pop Sanat'ı da etkilemiş ve başta Andy Warhol olmak üzere birçok sanatçıyı etkilemiştir. Kısacası Marcel Duchamp, genel olarak popüler kültürün önemli imgelerini yaklaşık olarak aynı mantıkla ele almalarında öncü olmuştur denilebilir. Duchamp sadece Pop Sanat değil, başta Kavramsal Sanat ve 60 sonrası tüm sanat hareketlerini de etkilemiştir. Marcel Duchamp'la birlikte kavram, estetik olanın önüne geçmiştir. Rönesans'ın çok önem verdiği estetik değerler, ironik bir dille bambaşka bir algı boyutuna indirgemiştir. Böylece sadece seri üretim nesnelerini hazır nesneye dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda kelimelerle de oynayarak çalışmalarını kavramsal boyuta taşımıştır.

Sanatçının L.H.O.O.Q isimli çalışması, Mona Lisa'nın (Resim 7) bir kopyasına müdahale ederek yaptığı bir çalışmasıdır. Marcel Duchamp bu çalışmasında seri üretime dayalı bir tüketim nesnesi yerine, tam tersi tek ve biricik olan, insan odaklı, ancak aynı zamanda da meta haline gelen bir başyapıt seçmiştir. Rönesans döneminin biricik sanat yapıtı olan Mona Lisa isimli kadın portresi, Duchamp'ın müdahalesiyle hem estetik olandan, hem de biricik ve tek olandan da uzaklaşmıştır. Marcel Duchamp, kopya olan Mona Lisa'ya kurşun kalemle bıyık ve sakal yapmış ve ayrıca portrenin altına da Fransızca'da, sıcak kalçası var anlamına gelen yazı yazmıştır. Sanatçı, bir kadın portresine sakal bıyık çizerek farklı bir kimliğe sokmakla kalmamış, portrenin altına yazdığı yazıyla da çalışmasını kavramsal bir bağlama dayandırmıştır.

Kısaca bu çalışmasında en önemli şey sadece retinaya dayalı görsel algı değil, kavramsal boyutuyla dilin önemine de vurgu yapmış olmasıdır. Marcel Duchamp, böylelikle Kavramsal Sanat'ın öncüsü olarak da sanat tarihinde yerini almıştır.

Resim 7: L.H.O.O.Q, Müdahale Edilmiş Hazır Yapıt, 1919, Mona Lisa Baskısı Üzerine Kurşun Kalem

Portrenin altındaki yazı ve sakallı-bıyıklı haliyle Marcel Duchamp'ın yeni Mona Lisa'sı artık bambaşka kimliğiyle karşımızdadır. Anne Cauquelin'in deyişiyle kelimeler, biçimin yerini almıştır artık. Rönesans'ın idealize edilmiş kadın imgesi, yeni haliyle hem kadın, hem de erkek imgesi olarak estetik olanla yer değiştirmiş ve bambaşka bir algı ortaya çıkmıştır. Cauquelin'ne göre (2005, s.83) "Kelimeler, biçimin yerini aldığı ve başlık attığı nesnelere hem yerde, hem zamanda yardımcı olur: başlık bir renktir. Daha sonra çözüm yolları için altını çizdiğimiz dil, daha önce orada ve kullanılmaya hazır olan ready made'dir".

Andy Warhol, Mona Lisa Serileri'den Örnekler

Çağdaş sanatta Marcel Duchamp gibi kırıcı olarak adından söz ettiren bir başka sanatçı da Pop Sanat'ın önemli temsilcilerinden biri olan Andy Warhol'dur. Andy Warhol çok yönlülüğüyle de dikkat çekmiştir. Ressam olmasının yanı sıra, bildiğimiz gibi tasarımcılığı, film yapımcılığı, gibi pek çok önemli çalışmalar yapmıştır. Onun bu özelliği tüm çalışmalarındaki zenginliğin ve yaratıcılığın önemli bir yanıdır.

Gelenekçi sanata ilk tepki nasıl Dada hareketi ile başladıysa, benzer bir tepki Pop Sanat'ta yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası kapitalizmle birlikte sanat da doğal olarak bir ifade biçimi olarak tüketim toplumunun ikonlarına dönüştüğü bir sürece girer. 1960'ların ürünü olan Pop Sanat, genel olarak bakıldığında tüketim kültürüne karşı bir yaklaşım içerisinde olsa da, doğal olarak içinde oldukları ve yaşadıkları tüketim kültürünün oluşturduğu araç ve nesnelerle kendisini ifade etmiş ve ilgi toplamıştır. Özellikle reklam gibi kitle iletişim araçlarının imgeleri bu bağlamda etken bir rol oynamıştır.

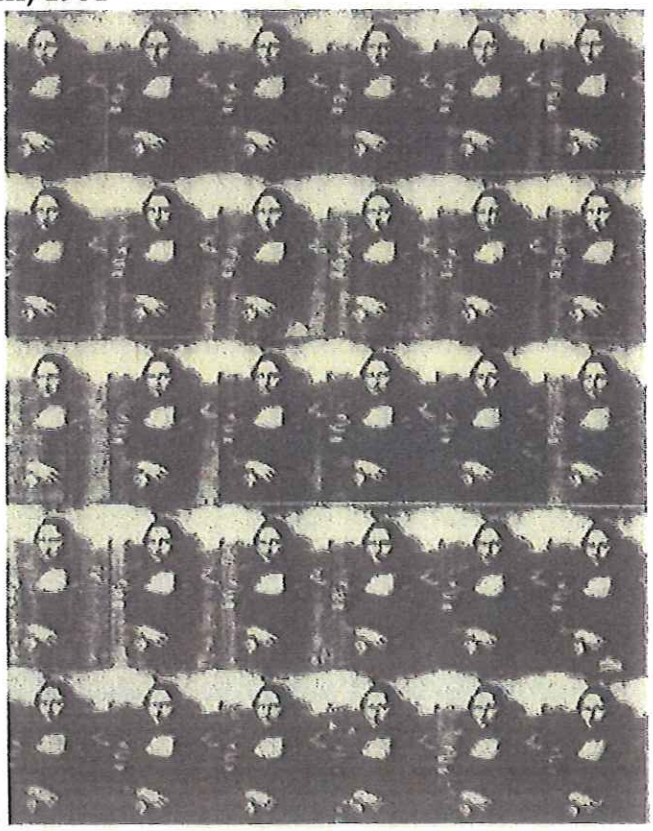
Germaner'e göre (1997, s.18). "Gerçek bir toplumsal olay olan Pop Sanat, doğrudan yaşamın kendisine değil, tüketim dünyasının gerçeklerini yansıtan bir dizi göstergeye ilişkindir. Pop yapıtlarda bu tüketim dünyası ve onun yapay, geçici varsıllığı eleştirisiz, olduğu gibi kabullenilmiştir."

Andy Warhol 1960'lı yılların başında serigrafi tekniğiyle tüketim toplumunun ikonlarına dönüşen ve genellikle aynı imgenin tekrarından oluşan serilerini yaptı. Bu serilerin çıkış noktası başlıca Cola, Campbell Konserve Çorbaları gibi tüketim nesneleri, elektrikli sandalye, farklı dönemlerden sanatçıların yapıtları, trafik kazası gibi gazete haberlerinin görselleri ve yine Popüler kültürün parçası olan sanatçılar ve liderlerdi. Andy Warhol'un serigrafi tekniğiyle yaptığı resimlerinin içinde Mona Lisa serisi de yer almaktadır. Fabrika adını verdiği atölyesinde sanatçı ekibiyle birlikte çalışmıştır. Andy Warhol'un biricik sanatın başyapıtlarından hareketle defalarca aynı imgeyi basarak yeni ürün oluşturmasının, özellikle 60 sonrası sanat açısından önemli bir başlangıç olduğu düşünülmektedir. Kuşkusuz Andy Warhol'un aynı imgeyi defalarca tekrarladığı serilerinden Mao, Double Elvis, Cola, Cambell konserve çorbaları, Marilyn Monroe'leri ve Mona Lisa'ları gibi yapıtları popüler kültürün ürünleri olarak tüketim toplumunun bir parçasıdır. Bu çalışmaların hepsi kendi içinde ikondur. Ancak yine de Warhol'un yeni Mona Lisa'larının, seri üretime dayalı tüketim nesnelerinden hareketle ürettiği resimlerinden farklı olduğu düşünülmektedir. Çünkü söz konusu seride ele aldığı nesne, diğer seri üretim işlerinden farklı olarak tek ve biricik sanat nesnesidir. Kırıcı Andy Warhol burada, aynı zamanda metalaşan ve tüketim nesnesi olan biricik olan Mona Lisa'yı, yüksek sanata karşı bir tavırla tasarımın seri üretimine dayalı serigrafi tekniğini kullanarak bir göstergeye ve yeni bir ikona dönüştürmüştür. Leonardo da Vinci'nin deyişiyle ruh nesnesi olan Mona Lisa, Andy Warhol'un Mona Lisa'sı olarak bunun tam

zıddı olan yapay bir gösterge nesnesidir. Cauquelin'e göre de Andy Warhol'da Duchamp gibi geleneksek estetik anlayışı terk etmiştir (Cauquelin, 2005, s.90). Sanatçı Mona Lisa serilerinde Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa'nı kutsal olan yüksek sanat mitinden çıkarıp, özellikle sıradanlaştırır. Üstelik biricik olanın tam tersine tıpkı endüstriyel bir ürün olarak fabrikada üretilmiş bir tüketim nesnesi gibi, yine fabrika adını verdiği atölyesinde yapıtın bir tür kopyasını defalarca basarak, kendi resimlerini üretir. Böylece ironik bir dille de yüksek sanat anlayışını sorgulamış ve eleştirmiştir. Sosyolojik bağlamda insanın kendine yabancılaştığı gibi Warhol'un Mona Lisa'sı da, başyapıt Mona Lisa'ya yabancılaşmıştır. Jean Baudrillard, Andy Warhol'un görüntülerinin sıradan bir dünyanın yansıması niteliğinden öteye gidemediklerinden dolayı sıradan görüntüler olmadığını vurgulamaktadır. Bu görüntülerin, Baudrillard'le göre, (1998, s.93) "sıradan olmalarının nedeni, bunlara yorum katacak bir öznenin bulunmamasından kaynaklanmalarıdır. Bunlar görüntünün en küçük bir figüratif değişiklik olmaksızın saf figürasyon düzeyine yükselmesinden ortaya çıkmışlardır. Aşkınlık ortadan kalkar, ama bunlar her türlü doğal anlamını yitirerek yapay ışığın tüm gücüyle boşlukta göz kamaştıran göstergenin gücüne yükselirler".

Buna bir şekilde sanatçının kendisinin de söylediği gibi, aynı imgeyi defalarca tekrarlayarak kendinin, Pop Sanat'ın ve tüketim nesnesi olma halinin ifade biçimidir de diyebiliriz.

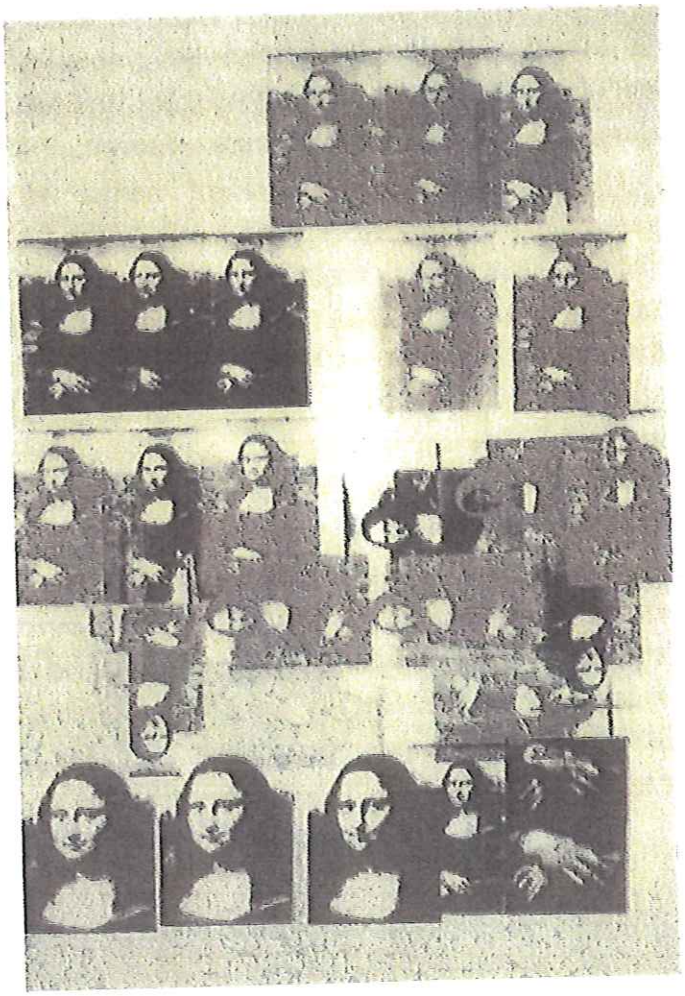
Otuz Birden İyidir, 1964

Resim 8: Andy Warhol, Otuz Birden İyidir, Serigrafi, 1963, 280x210 cm.

Andy Warhol'un Mona Lisa serilerinden birisi olan "Otuz, Birden İyidir" (Resim 8) isimli yapıtı, öncelikle isim olarak tüketim toplumuna eleştirel ve ironik bir yaklaşımdır. Bu nedenle de söz konusu çalışmanın isminin Pop Sanat'ı çok iyi yansıttığı düşünülebilir. Ayrıca tekrarlayan, aynı büyüklükte ve birbirinin aynı olan portreler, bir fabrikadan çıkan bir ürün gibidir. Bu bağlamda sanatçının atölyesine fabrika ismini vermesi de çok anlamlı olup, tüm bu etkenlerle ilişkilendirilebilir. Bu çalışmasında da çoğaltma yoluyla Mona Lisa'yı diğer Mona Lisa serilerindeki gibi yeniden üretmiştir. Beşli sırayla, birbiri ardına aralıksız olarak izlediğimiz otuz adet Mona Lisa burada artık özgün olan Mona Lisa'dan uzaklaşarak, popüler kültüre eleştirel bir bakış açısıyla adeta ruhsuz bir beden olarak, yapay Mona Lisa'ya dönüşmüştür. Bu etkinin oluşmasındaki en önemli etkenlerden birisinin kompozisyonu ele alış biçimi olduğu kadar, önemli olan diğer etken de tüm Mona Lisalar'da aynı tonda tekrarlayan siyah-beyaz leke değerleridir. Birbirlerinin tekrarları olan aynı boyuttaki siyah-beyaz Mona Lisalar'ın, tüketim toplumunun sıkıcılığı, sıradanlığı, yapaylığı ve monotonluğuyla çok iyi bir şekilde özdeşleştiği görülmektedir.

Mona Lisa

Resim 9: Andy Warhol, "Mona Lisa", Astarlı Tuval Üzerine Serigrafi, 1963, 320 x 208.5 cm.

Andy Warhol'un Mona Lisa serilerinden birisi olan bu çalışma, "Otuz, Birden İyidir" isimli çalışmasından kompozisyon olarak çok farklıdır. Kompozisyonun bütününü oluşturan Mona Lisa'lar farklı büyüklükte ve farklı yönlerde tuvale basılmıştır. Geleneksel resim dilindeki alışılmış portre anlayışının dışına çıkılarak, Mona Lisa (Resim 9) kalıpları farklı yönlerde ters-düz, yan bir şekilde resmin kompozisyonunda yer almıştır. 1970'li yıllarda Alman sanatçı George Bazelitz'in baş aşağı geleneksel kompozisyon anlayışından farklı olarak ele aldığı ünlü baş aşağı kompozisyonlarını içeren resimlerinden yaklaşık on yıl önce aynı kompozisyon içinde baş aşağıda dâhil olmak üzere farklı yönlerde Mona Lisa'ları resmin kompozisyonunda kullanması dikkat çekicidir. Mona Lisa Andy Warhol'un bakış açısıyla bir bakıma yeniden doğmuştur. Üst üste farklı büyüklükteki basılan portrelerin spontan bir şekilde basıldığı izlenimi vermektedir. Tüm bunların yanı sıra başka bir farklılık da beden dili bağlamında dikkat çeken Mona Lisa'dan bir detay olarak elleri kullanmasıdır.Ayrıca bu kompozisyonda sanatçı herhangi bir ara renk kullanmamıştır. Sadece matbaada kullanılan CMYK renklerini kullanmıştır. Bu çalışmada diğer çalışmasında olduğu gibi grafiksel bir dilin hâkim olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra bir resimden çok, afiş etkisi de uyandırmaktadır. Açık ve koyu leke değerlerinin karşıtlığıyla Mona Lisa'nın ifadesi, tamamen bir yapaylığa ve ifadesizliğe dönüşmüştür. Genel olarak bakıldığında Andy Warhol'un Mona Lisa serileri Pop Sanat'ın yeni ikonları olarak, sanki bizi izlemekte ve sorgulamaktadır.

Banksy ve Yapıtlarından Örnekler

(1974 -) İngiltere'nin Bristol şehrinde doğmuş olduğuna inanılan sanatçı, gerçek kimliği bilinmemekle birlikte, eserlerinde kullandığı "Banksy" imzasıdır. Mesajını bir bakışta etkileyebilecek açıklıkta veren çalışmalarını şehrin her yanına, illegal şekilde resmeden, popüler kültür imajları ve halka açık objelerin sanat olabileceğine dair fikirlerini ikonografik düzenlemelerle aktaran Stencil Graffiti'nin öncüleri arasındadır. Manço'ya göre (2006, s.12). "Stensil sanatçıları, popüler kültür imajları ve halka açık objelerin sanat olabileceğine dair Dada ve Pop'un fikrini benimsemiştir. 1950'ler ve 60'ların sonlarının kültürel fenomeni Pop sanatı, 'yüksek sanat' ayrıcalığını ve avangard iddialarını reddetti. Onun ikonografisi, sanat arasındaki mesafeyi kısaltmayı amaçladı ve kimi zaman övgü ve yergisiz veya sosyal eleştiri olarak imajların kişisel olmayan sunumuydu... İngiliz sanatçı Banksy tarafından yapılan resimlerde, şehir konseyi ilanlarını ti'ye alan mesajlara yer vermiştir..."

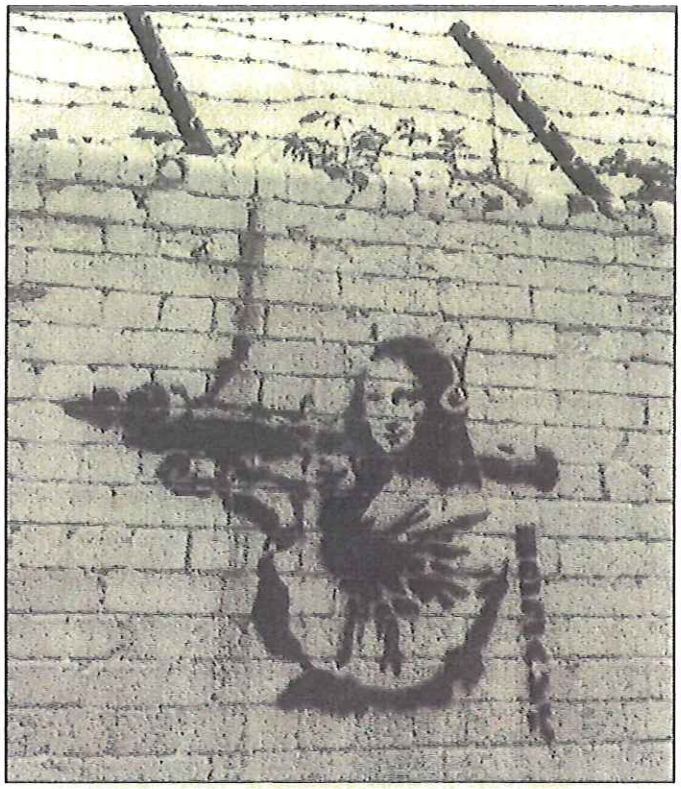
Duvarları dolduran 'sıfır mesaj' , artık 1968'deki kentsel isyanın dönüşen dalgası halinde yeni bir gövde oluşturuyordu: Graffiti !... Baudrilard'a göre (2002, s.85) "Kod kendi bölgesi içinde alt edilmeli, kendi silahıyla vurulmalı, kendi mantığı kendisine karşı kullanılmalı, kendi göndergesel olmama durumu aşılmalıdır; şeyleri, gidebilecekleri en uç noktaya yani doğal bir şekilde tersine çevrildikleri ve çöküp gittikleri noktaya kadar götürmek gerekmektedir". Banksy, şablon üzerinden yapılan ve diğer tarzlardan yaratıcı farklı desen çizimi ile ayrılan

stencil graffiti'nin öncüleri arasındadır. Stencil (stensil grafitinin büyük kısmı esasen ikonografik ya da piktografik tasarımlardır) çok-tabakalı kalıpları şeklinde olup genellikle ve/veya sprey boya gibi diğer ortam kaynakları ile birlikte hazırlanır. Eserlerini genellikle sloganlarla birlikte çarpıcı görüntüler ile karakterize eder. Sanatçının mizahı düşünseldir, ironik protestolara ve kara mizah öğelerinin kullanımına ağırlık verir. Candemir'e göre (2008, s.387) "Banksy'ın yaratım felsefesi; savaşlar ve küreselleşme politikalarından biri olan tüketim toplumu üzerine idi. Mesajlarını espirili, sivri, politik ve düşündürücü kompozisyonlarla iletmekti. Graffiti ile ilgilenen tüm sanatçılarda mesaj kaygısı, aktivizm veya gelişmiş görsellik öne çıkmaktadır. Graffiti'ye geleneksel sanata alternatif olarak üreyen bir sanat anlayışı 'Culture Jamming' deniliyor. İletmek istedikleri düşünce; çağdaş sanat, bir galeriden diğerine taşınırken sokak sanatı durağan olmasına rağmen geniş kitlere seslenmekte olduğudur. Amaç; para değildir, mesajın yanı sıra artistik kaygıların yanında insanlara neler hissettirdiği ile ilgilenmektedir". Banksy protestolarını gündelik hayatın aktığı sokaklarda, insanların dikkatini çektiği şehrin en önemli noktalarına yaptı. "Sanat aracılığıyla gerçekleştirdiği açık protestolarını sloganlarla birleştirmekten çekinmez. Bu yüzden 'sanat ve sanatçı' tanımlamaları yerine, ayaklanmacı dilden 'vandal ve vandalizm' terimlerini tercih eder" (2015: http://www.dusunenadam.org). Banksy en yıkıcı aktivist çalışmaları Andy Warhol, Monet, Edward Hopper ve Leonardo da Vinci'nin varyasyonları içermektedir. Banksy onların alkışlanan eserlerine saygı gösterirken büyük ustaların eserlerini hiciv ile benzersiz bir tarz yaratmıştır. Banksy çalışmaların da; savaş, ekonomi ve siyaset gibi konulara karşı düşüncelerini yüksek sesle dile getirmek için genellikle hiciv, graffiti ve kara mizahı sloganlarla birlikte çarpıcı görüntüleri birleştirip karakterize eder. Aynı zamanda sanat, sosyoloji, felsefe ve politika arasındaki bağı ise tüketim toplumunu hedef alarak, kara mizah ve narsisizm arasındaki sınırları çaprazlayarak kurgular ve ironik protestolarla iletir. Sanat yapıtlarının yüce bir nesne konumuna yükseltilmesi ve sunulmasına karşı çıkan Banksy, sanatın müzelerden sokağa inmesi gerektiğini savunmaktadır. En yıkıcı aktivist çalışmaları arasında yer alan ve sanat tarihinin en önemli biricik sanat nesnelerinden biri olan Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa adlı eseri üzerine yapmış olduğu varyasyonlardır. Gelenekselmiş sanat dünyasının en önemli yüksek sanatın bir simgesi haline gelen ve metalaştırılan Mona Lisa, Banksy'nın eserinde gündelik hayat ile derin ve dolaysız bir anlatımla iletişim aracı olarak güncel mesaj simgesine dönüştürülmüştür.

Roketatar Mona Lisa

Banksy'nin "Roketatar Mona Lisa" (Resim 10) adlı çalışması İngiltere- Batı Londra'daki Soho semtinde 2001 yılında ortaya çıktı. Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa adlı eserinin geleneksel klasik sanatta özgün ve biricik olan idealist anlayışın yüceleştirilmesine karşı çıkan Banksy; stencil çalışmasında Mona Lisa'nın orjinal görünüşündeki ifadesine sadık kalır, ama omzuna bir roketatar ve başına da bir

kulaklık yerleştirir. Ayakta duran Mona Lisa elleri artık geleneksel tarzda çıkarılmış silahın ağırlığını tutar şekilde kıvrılmış olarak canlandırır. Beyazlatılmış tuğla duvara siyah sprey bir monokrom şablonla duvara aktarılması ile oluşturulan stencil çalışmasındaki Mona Lisa, yüksek sanatın bir simgesi olarak değil tüketim toplumuna dayatılan simge ve sembol olarak yorumlanıp yeniden karakterize edilmektedir. Banksy sanatsal yaratımları, stencil çalışmalarında ikonografik ya da piktografik iletişim sembolleri haline dönüştürür. Sokak sanatında sprey boya, graffiti sanatçıları için kalem ve fırça gibidir.

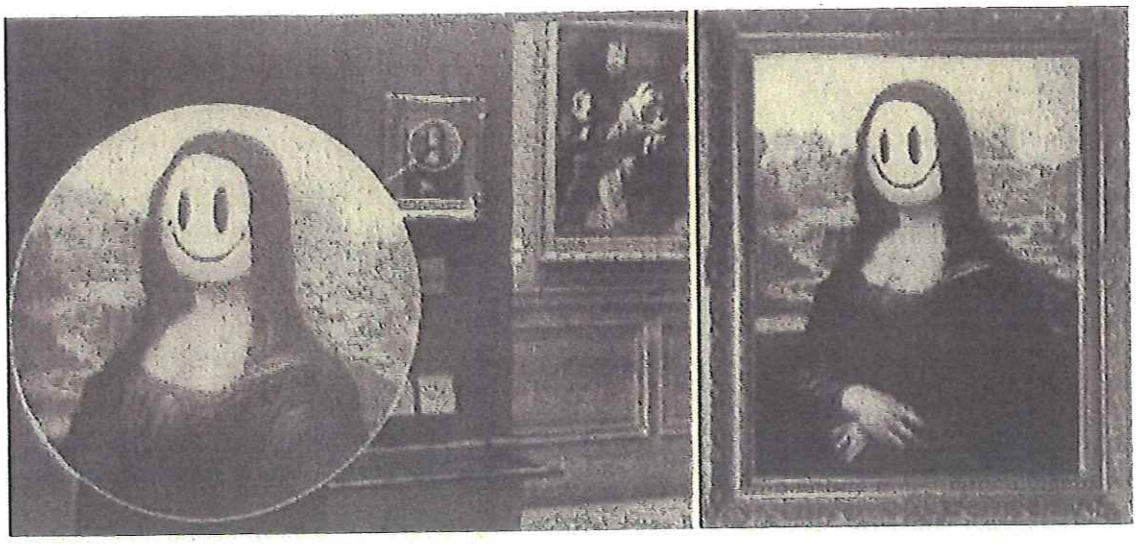
Resim 10: "Roketetar Mona Lisa", Stencil, 2001, Londra – İngiltere

Banksy, "Roketatar Mona Lisa" çalışmasında, manzara ve mekânından ayırarak yeni bir ortamda, iki eliyle tuttuğu bir roketatarla resmetmiştir. Roketatar tutan bir Mona Lisa ile siyaseti protesto eder. Mona Lisa, insanlığı temsil eden bir semboldür artık. Dada'cıların elitist sanat anlayışlarına karşı yükselttiği protestoları ve anti-sanat hareketi ile başlayan Protest sanatla, geleneksel formlara, egemen sanat anlayışına, sanatın piyasalaşmasına, yüceltilen dahi sanatçı figürüne karşı çıkan, sanatın eleştirel düşünce boyutunu iletişim ve tasarım gücünü kullanarak yeni güncel yaşamın içerisine çekmektedirler. Bugün içinde yaşadığımız kapitalist toplumların oluşturduğu düzende hepimizin rolünü simgeleyen Mona Lisa ile Banksy, roketatar tutturarak savaşı sorgulamaktadır. Leonardo da Vinci'nin eserinde kolları bağlı ve oturan kadının aksine, Banksy'nin Mona Lisa'sı ayakta durmaktadır. Gizemli bir kadını barışçıl bir arka plandan alarak, savaşa özgü bir düşmanlık duygusu içine yerleştirmektedir. Banksy, bu uyarlamasında, halkın dikkatini savaşa ve yıkıma çekmektedir. Zarif ve asil bir kadını alıp, erkek imgesi rolüne dönüştürerek ona

öldürücü bir silah vermekte, böylece masumiyetini yok etmektedir. Böylelikle halka "Mona Lisa" ile ilgili bütünüyle başka bir fikir ve bakış açısı vermektedir" (2015:https://salmonlkthefish.wordpress.com). Banksy, biricik sanat nesnesi olan Mona Lisa eserini evrensel bir iletişim sembolü haline dönüştürerek ikonlaştırmıştır.

Gülümseyen Mona Lisa

Banksy'nin, "Gülümseyen Mona Lisa" (Resim 11) adlı yapıtı "2004 yılında, illegal bir şekilde Louvre'un duvarında bulunan tablonun üzerine eserini çift taraflı bantla yapıştırır. Birkaç dakika içinde bulunur ve müze personelinin tarafından görüntü kaldırılır" (2015:http://www.artandantiquesmag.com). Banksy, bugüne kadar klasik dönemin benzersiz eser olarak bilinen Mona Lisa tablosuna sarı gülen bir surat yapıp biricik sanat nesnesine müdahale ederek, asırlardan beri saf mükemmel klişe olan batı sanatını istismar etmiştir. Sanatın müzelerden sokağa inmesi gerektiğini savunan Banksy, tabloların müzelerde yüce bir nesne gibi sunulmasına tepki göstermek için emekli kılığına girerek, yapmış olduğu eserlerini gizlice dünyanın en ünlü müzelerinden Brooklyn Müzesi, Metropolitan Sanat Müzesi ve Modern Sanat Müzesi'ne koydu. Graffitileri Metropolitan Müzesi'nde hemen fark edildi, ancak diğer müzelerde o haber verene dek kimse farkına varmadı. Bunu niye yaptığını soranlara, "Bunlar oralarda bulunabilecek kadar iyiler, neden beklemem gerektiğini anlamadım." diye yanıt verdi" (Dinç, 2015: http://www.esquire.com.tr)

Resim 11: Banksy, "Gülümseyen Mona Lisa" (Ganz, 2004: 139)

Banksy popüler ikonik sanat çalışmalara cesur bir ifade ile kendi dokunuşunu yapmıştır. İngiliz graffiti sanatçısı, geleneksel olan sanat eserinin üzerine, orjinalinde oldukça farklı görünen gülen yüz ifadesi (emoticon) ikonu ile yapmış olduğu yeni yorumu ile eseri benzersiz ve kendine ait kılarak sanatında başarılı olmuştur. Mona Lisa'nın yüz ölçüleri doğrultusunda oluşturulan yuvarlak sarı bir zemin ve üzerinde iki siyah elips daire (göz) ve hemen altında yay şeklinde yarım daire kenarına ters küçük daire (gülen dudak) çizilerek gülümseyen yüz

ifadesi emoticon ikonu yapmıştır. İkonografik yorumu ile sanat arasındaki mesafeyi kısaltmayı amaçlayan sanatçı, kimi zaman övgü ve yergisiz veya sosyal eleştiri olarak imajlarını kişisel olmayan yönüyle sunmaktadır. Çok tanıdık bir kadın yüzünü alıp, hiciv ile yeni bir forma, estetik yaklaşımlarından uzak sanat ve tasarımın farklılıkları ile birleştirerek daha çok tartışmalı bir "Mona Lisa" formuna dönüştürdü. Evrensel bir dil olarak kullanılan ikon ve piktogramlar bir sembolü ifade eder ve yaşamın her anında karşılaşılır. İkon ve Piktogram; içerdiği kavramı herkes tarafından aynı anlaşılan evrensel renk ve şekil bütünlüğü olan sadeleştirilmiş grafiksel şekil, simge ve sembollerin iletişim aracı olarak kullanımıdır. Banksy Leonarda da Vinci'nin Mona Lisa adlı eserinde bir türlü karar verilemeyen gülümseme konusuna yapmış olduğu ikon yorumu ile cevaplamış oldu. Banksy "Mona Lisa'sı gülümsüyorsa, daha meşhur olan Leonarda da Vinci'ninki zorla gülümsüyordu" diyerek eserine açıklık getirir. Birçok kişi de bu güzel bayanın neye tepki verdiği merakla sorgulamaktadırlar. Banksy tüm bu sorulardan, Mona Lisa'nın yüzünü kocaman sarı gülümseyen bir surat ile kapatarak kurtulmaktadır. Mona Lisa'nın yüzyıllardır bizde yarattığı gizemi, bir küçük ikon ile alıp götürmektedir. Böylece uzun süredir herkesin üzerinde kafa yorduğu tüm sorulardan kurtulmuştur. Banksy eserin orjinalindeki tüm belirsizliğin düşünsel mizah anlayışı ile yarattığı gizemi, ironik protestosuyla ortadan kaldırmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Genel olarak değerlendirildiğinde Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa isimli resmi, yapıt üzerine farklı iddialar ortaya atılan ve günümüzde birçok tartışmaya sebep olan bir başyapıttır. Gizemli gülüşüyle gündemde kalmaya devam eden biricik sanatın önemli temsilcisi Mona Lisa, farklı ifade biçimleriyle de günümüzde yorumlanmaya devam eden bir yapıt özelliği taşımaktadır. Bu biricik sanat nesnesinin çalınması dâhil resimle ilgili olarak kitap, birçok araştırma, yapılmış ve yazılar yazılmıştır. Günümüzde sadece sokağa taşınan değil, sanal alana taşınan bir imge, gösterge ve ilişkisel nesneye dönüşen bir başyapıt özelliği taşımaktadır. Tüm bunların yanı sıra en önemli özelliği biricik sanata ve tüketim toplumuma tepki olarak ele alınan bir başyapıt olmasıdır. Çağdaş sanatın oluşumunda önemli katkıları olan Marcel Duchamp, Andy Warhol ve Bansky'nin biricik sanata tepki olarak biricik sanatın en önemli temsilcisi olan aynı başyapıtı seçmeleri, kuşkusuz tesadüf değildir. Marcel Duchamp, Andy Warhol ve Bansky; Mona Lisa'nın yaratıcısı yeniden doğuş olarak değerlendirilen Rönesans'ın temsilcisi Leonardo da Vinci'nin başyapıtını seçmelerinin çok önemli bir farkındalık olduğu düşünülmektedir. Çünkü yapıtı temsil eden çağ hümanizm bağlamında skolastik felsefenin tersine insanı ön planda tutmuştur. Yeni düşüncelerin, buluşların yaşandığı bir çağdır. Sanatçı bildiğimiz gibi sadece ressam olarak değil, birçok özelliği olan, buluşlarıyla ilkleri olan bir dahi olarak da anılır.Bu araştırmada incelenen üç sanatçı da, kendi Mona Lisaları'nı Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa'sı gibi yine sıra dışı ve ayrıca ironik bir yaklaşımla ele almıştır. Marcel Duchamp'ın Mona Lisa'sı kadın-erkek olarak çift kimliğiyle, geleneksel rolünün dışındadır. Ancak portrenin altındaki yazı nedeniyle de

Marcel Duchamp'ın Mona Lisası, retinal olmaktan ve estetik olan alandan çıkar. Bizi kavramsal boyuta taşır. Sıcak kalçası var anlamındaki yazı, görsel algıyı altüst eder ve cinselliği çağrıştıran bir sürece sokar. Andy Warhol'un Mona Lisalar'ı ise duygusallıktan uzak yapay bir kadın imgesi olarak pop ikonlarına dönüşen tekrarlarıyla ve tüketim nesnesine dönüşmüş halleriyle bizi izler. Bu durum zamanımıza da gönderme yaparak kendimizle de yüzleşmemizi, sorgulamamızı sağlar. Sosyo-kültürel açıdan da bu çağda yaşayan bireyler olarak hepimizin bir bakıma Warhol'un Fabrikası'ndan çıkan Mona Lisalar'ı çağrıştırdığı ya da özdeşleştiği söylenebilir. Andy Warhol'un özellikle "Otuz Birden İyidir" isimli çalışması, ismi ve kompozisyonuyla tam olarak tüketim toplumunun bir göstergesidir. İngiliz graffiti sanatçısı Bansky'nin "Roketetar Mona Lisa" isimli çalışmasında ise kadın imgesi, toplumsal cinsiyet bağlamındaki geleneksel rolünün tam dışında ele alınmıştır. Geleneksel rolüyle kapalı alandaki kadın, Bansky'nin graffitilerin de vandalist bir yaklaşımla sokağa taşınmıştır. Gizemli, ölçülü gülüşüyle müzedeki Mona Lisa barışçıl Mona Lisa, burada tamamen değişerek, savaşan ve elindeki roketatarla nişan alan bir role bürünmüştür. Oysa böyle bir rol, bilindiği gibi geleneksel bağlamda erkek kimliğine aittir. Bansky "Gülen Mona Lisa" isimli çalışmasında ise ele alınan diğer iki sanatçıdan farklı olarak içinde bulunduğumuz çağın gereği biricik sanat nesnesinin yüzünü, çağımızda yazının yerine geçen iletişim aracı artık çok kullanılan gülen yüz ikonu haline dönüştürmüştür.

Ayrıca belki de her şeyden önemlisi Mona Lisa imgesini, ilk olarak ne Marcel Duchamp, ne Andy Warhol, ne de Bansky imgeleştirmiş ve müze sınırları dışına çıkarmıştır. Leonardo da Vinci'nin' Mona Lisa'sı ilk olarak bir bakıma onu müzeden çalan hırsız nedeniyle sokakla tanışmıştır denilebilir. Yapıtın müzeden çalınması sebebiyle Mona Lisa'nın birçok kopyası elden ele dolaşmış ve duvarlara asılmıştır. Böylece Mona Lisa'yı müzeden çalan hırsız farkında olmadan bir bakıma kırıcı işlevini yerine getirmiştir. Sonuç olarak biricik sanat nesnesi olarak müze sınırlarının dışına çıkmış ve süreç içerisinde çağın gereği olarak kendini tekrar yaratarak sosyo-kültürel ve ilişkisel nesneye dönüştürmüştür denilebilir. İlişkisel estetik bağlamında değerlendirilecek olursa Mona Lisa imgesinin iletişim ağlarına takılarak ilişkisel nesneye dönüşmesinde ve bizlerinde iletişim ağlarına takılan bu imgeyle sürekli karşılaşma durumumuzun oluşmasında Marcel Duchamp, Andy Warhol ve Bansk'nin çok önemli katkıları olduğu söylenebilir. Bu çalışmada başlangıçta yapıtın çalınmasıyla başlayan süreçle birlikte müzeden çıkan sokaklara taşınan, imgeleşen Mona Lisa kopyaları, yerinde olmayan bir sanat nesnesinin rolü, ve bu rol karşısındaki izleyicinin durumu tartışılmış ve biricik sanata tepki olarak yeni Mona Lisalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra sanat, bu çalışmada irdelenen yeni Mona Lisa örneklerinde olduğu gibi form, Bourriaud'ın deyişiyle, kalıcı bir karşılaşma haline dönüşmüştür.

Kaynakça

Baudrilard, J. (1998). Kusursuz Cinayet, Çev. Necmettin Sevil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baudrilard, J. (2002), Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, Oğuz Adanır (Çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Bourriaud, N. (2005). İlişkisel Estetik. Saadet Özen (Çev.), İstanbul: Bağlam Yayıncılık. Cauquelin, A. (2005). Çağdaş Sanat, Özlem Avcı (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. Candemir, T. (2008),

Kent İletişimde Sanatsal Bir Aykırılık: Grafiti, I. Sanat ve Tasarım Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Bildiri Kitabı, (s.387-396) İstanbul.

Dinç, Ö. (2015) Banksy, http://www.esquire.com.tr/ilginc/Info/2015/03/04/banksy Erişim tarihi:15.07.2015

Ganz, N. (2004), Graffiti World Street Art From Five Continents, London - England: Thames & Hudson. Germaner S. (1997), 1960 Sonrası Sanat-Akımlar, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar, İstanbul: Kabalcı Yayınevi. Gombrich, E. H. (1980),

Sanatın Öyküsü, Çev: Bedrettin Cömert, İstanbul: Remzi Yayınevi. Leader, D.(2004).

Mona Lisa Kaçırıldı, Çev: Handan Akdemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Manco, T. (2006)

Stencil Graffiti, London - England: Thames & Hudson. (Özgen) Topcuoğlu, Ü. Ilgaz. (2015),

Käthe Kollwitz ve Marcel Duchamp'da Kadın İmgesi, Türkiye'de ve Dünyada Kadın Araştırmaları Kitabı, ISBN978-975-487-207-1, Çukurova Üniversitesi Basımevi, s.511-512. Adana.

Turani A.(1983) Dünya Sanat Tarihi, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Milton, Giles,

(2015).(https://ocgunkut.wordpress.com/2012/03/15/dunyanin-en-buyuk-sanat-hirsizligi-mona-lisayi-calan-adam/). Erişim tarihi: 25.08.2015

http://ue.anadolu.edu.tr/eKitap/KUL202U.pdf. Erişim tarihi: 20.08.2015

http://www.historytoday.com/richard-cavendish/mona-lisa-stolen-louvrehttps://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/Mona_Lisa&prev=searchErişim tarihi: 23.08.2015

http://www.omicrono.com/2014/12/el-robo-que-hizo-famosa-la-mona-lisa/Erişim tarihi: 24.08.2015

http://www.bing.com/images/search?q=mona+lisa+louvreErişim tarihi: 22.08.2015

https://ocgunkut.wordpress.com/2012/03/15/dunyanin-en-buyuk-sanat-hirsizligi-mona-lisayi-calan-adam/Erişim tarihi: 25.08.2015

https://salmonlkthefish.wordpress.com/essay-2/, Erişim tarihi: 16.07.2015

http://www.artandantiquesmag.com/2012/11/forgery/, Erişim tarihi: 12.07.2015

http://www.complex.com/style/2013/11/banksy-greatest-works/monalisarocketlauncher, Erişim tarihi:15.07.2015

http://allart.biz/up/photos/album/D/Marcel_Duchamp/marcel_duchamp_1_nude_descending_a_staircase_no_2.jpg, Erişim tarihi: 12.03.2015

https://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/Mona_Lisa&prev=searchErişim tarihi: 27.08.2015

http://www.dusunenadam.org/2013/04/14/banksy/ , Erişim tarihi: 14.07.2015

http://www.agos.com.tr/tr/yazi/7100/fabrikadan-perayaErişim tarihi: 27.07.2015

http://www.omicrono.com/2014/12/el-robo-que-hizo-famosa-la-mona-lisa/Erişim tarihi: 25.07.2015

http://www.historytoday.com/richard-cavendish/mona-lisa-stolen-louvreErişim tarihi: 23.07.2015.